

آشنایی با نرم افزار پژوهیار

استناد، یکی از عناصر شاخص در نگارش علمی است و نقش بارزی در تولید و نشر اطلاعات دارد. اثری در جامعه علمی با اقبال روبه‌رو می‌شود که اصول استناددهی در آن رعایت شده باشد، تا با احراز اطمینان از درستی آن‌ها، اعتبار نوشته علمی تضمین گردد و بتوان به نتایج حاصل از آن اعتماد کرد. (حقیقی، ۱۳۸۱). در گذشته پژوهشگران با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات، می‌توانستند به منابع اطلاعاتی و پژوهشی مورد نیاز خود دسترسی یابند و از آن‌ها استفاده کنند. اما به هنگام استناددهی و ارجاع به منابع استفاده شده، می‌بایست به شیوه سنتی اقدام می‌کردند. فرض کنید که پژوهشگری، در حال نگارش مقاله‌ای علمی-پژوهشی است و اکنون باید به منابعی استناد دهد که برای نگارش مقاله خود، به آن‌ها رجوع کرده است. در ساده‌ترین حالت ممکن، وی لازم است مشخصات کتابشناختی کتاب‌ها و مقالات مورد استفاده و نشانی صفحات آن‌ها را در یک فیش کاغذی یادداشت کرده و سپس در جای‌جای مقاله خود از آن اطلاعات استفاده کند. به هر تعداد که حجم منابع مورد مراجعه و مورد استفاده بیشتر باشد، به همان نسبت هم تعداد فیش‌های کاغذی وی زیادتر می‌شود که این خود منجر به ایجاد مشکلات مضاعفی برای پژوهشگر می‌گردد (حسینی، ۱۳۹۲).

اینکه پژوهشگر چگونه فیش‌های کاغذی خود را سازماندهی و مرتب کند؟ یا چگونه می‌تواند در بین فیش‌های کاغذی خود، جستجو کند؟ یا چگونه می‌تواند از منابع اطلاعات علمی در قالب‌های غیر چاپی (چند رسانه‌ای همچون فیلم، عکس، صوت و تصویر)، در فرایند پژوهش و نگارش مقاله خود استفاده و به اطلاعات آن‌ها استناد کند؟ یا چگونه می‌تواند از منابع اطلاعاتی موجود در شبکه وب و اینترنت، استفاده و به آن‌ها استناد کند؟ تنها بخشی از مشکلات و مسائلی هستند که پژوهشگر در هنگام استفاده از منابع اطلاعاتی و استناد به آن‌ها در فرایند تدوین اثر پژوهشی خود، با آن مواجه می‌شود. بر این اساس، نیاز به ابزاری که بتواند پژوهشگر را در زمینه‌های فوق یاری رساند، منجر به تولید «نرم‌افزارهای مدیریت مراجع و استناددهی»^(۱)، نظیر اندنوت^(۲) و زوترو^(۳) شد. این نرم‌افزارها تحت اسامی و عناوین دیگری همچون «نرم‌افزارهای مدیریت استناددهی»، و «نرم‌افزارهای مدیریت کتابشناسی» نیز شناخته می‌شوند.

تا به امروز، بیش از ۳۰ نرم‌افزار مدیریت ارجاعات و استناددهی در نگارش‌های آفلاین (غیر برخط) به عنوان نرم‌افزار در سیستم عامل، همانند اندنوت، آنلاین (استفاده از قالب ابزار تحت وب همانند رف ورک)^(۴)، افزونه برای مرورگر (همانند زوترو)، افزونه برای واژه‌پرداز ورد (همانند اندنوت) تولید شده است. برخی از این نرم‌افزارها، به صورت رایگان (مانند زوترو) و برخی دیگر نیز به صورت تجاری (مانند اندنوت) در اختیار کاربران و پژوهشگران قرار می‌گیرند. عمده این نرم‌افزارها دارای کارکردهای کم و بیش مشابهی هستند. ذخیره و طبقه‌بندی اطلاعات، یادداشت‌گذاری، استفاده از برچسب‌های مختلف، جستجوی اطلاعات ذخیره‌شده، استناددهی درون‌متن و برون‌متن و... از جمله قابلیت‌های مشترک این‌گونه نرم‌افزارها است. در عین حال برخی، ویژگی‌های منحصر به فرد خود را دارند که آن‌ها را از یکدیگر متمایز می‌کند.

نخستین نرم‌افزار استناددهی فارسی (پژوهیار)

فقدان نرم‌افزاری در زمینه مدیریت استناددهی و ارجاعات برای پژوهشگران فارسی‌زبان، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور را بر آن داشت که اقدام به تولید نرم‌افزار فارسی مدیریت استناددهی با نام پژوهیار نماید. نرم‌افزار پژوهیار نخستین نرم‌افزار فارسی زبان در حوزه استناددهی و دارای رابط کاربری به سه زبان (فارسی، انگلیسی و عربی) است. این نرم‌افزار بر پایه نرم‌افزار زوترو طراحی شده است. به‌کارگیری پژوهیار سبب مستندسازی پژوهش در قالب کتاب، پایان‌نامه و مقاله و سایر اطلاعات کتابشناختی منابع کتابی و غیرکتابی برخط اعم از (فایل‌های متنی، صفحات وب، اطلاعات چندرسانه‌ای اعم از فیلم، عکس، صوت و تصویر، کتاب و نشریات الکترونیکی) می‌شود. با استفاده از نرم‌افزار استناددهی پژوهیار می‌توان فرآیند استناددهی را بر اساس شیوه‌های استناددهی معتبر (مانند شیکاگو، ونکوور و ای.پی.ای) انجام داد.

با بکارگیری نرم‌افزار پژوهیار فرآیندهای مجموعه‌سازی، سازماندهی و استناددهی را می‌توان به صورت بسیار منظم و حساب‌شده انجام داد:

- ذخیره انواع آیتم‌ها در کتابخانه پژوهیار؛
- ذخیره موضوعی آیتم‌ها؛
- ذخیره اطلاعات کتابشناسی مورد نیاز در نرم‌افزار؛
- ذخیره صفحات وب، اثر هنری، فیلم، صدا، نقشه و ...؛
- ذخیره فایل‌ها به صورت PDF؛
- قابلیت ذخیره کردن صفحات وب و یادداشت‌نگاری بر روی آن

سازماندهی

- ایجاد مجموعه‌ها و زیرمجموعه‌های مختلف؛
- ویرایش آیتم‌ها؛
- اختصاص برچسب جداگانه به عناوین ذخیره شده؛
- ایجاد یادداشت برای هر عنوان منبع اطلاعاتی؛
- جستجو در عناوین و برچسب‌های ذخیره شده؛
- جستجوی سریع تمامی مطالب و یادداشت‌ها

استناددهی

- انتخاب شیوه‌نامه استنادی مورد نظر؛
- امکان افزودن شیوه‌نامه‌های استناددهی دانشگاه‌های ایران
- ایجاد و ویرایش استناد درون‌متنی و برون‌متنی
- ایجاد و ویرایش کتاب‌نامه در انتهای پژوهش؛
- امکان افزودن شیوه‌نامه‌های استناددهی بیشتر؛
- استناددهی به انواع منابع چاپی و الکترونیک؛
- ساخت کتاب‌نامه از مجموعه‌های ذخیره شده

امکانات عمومی پژوهیار

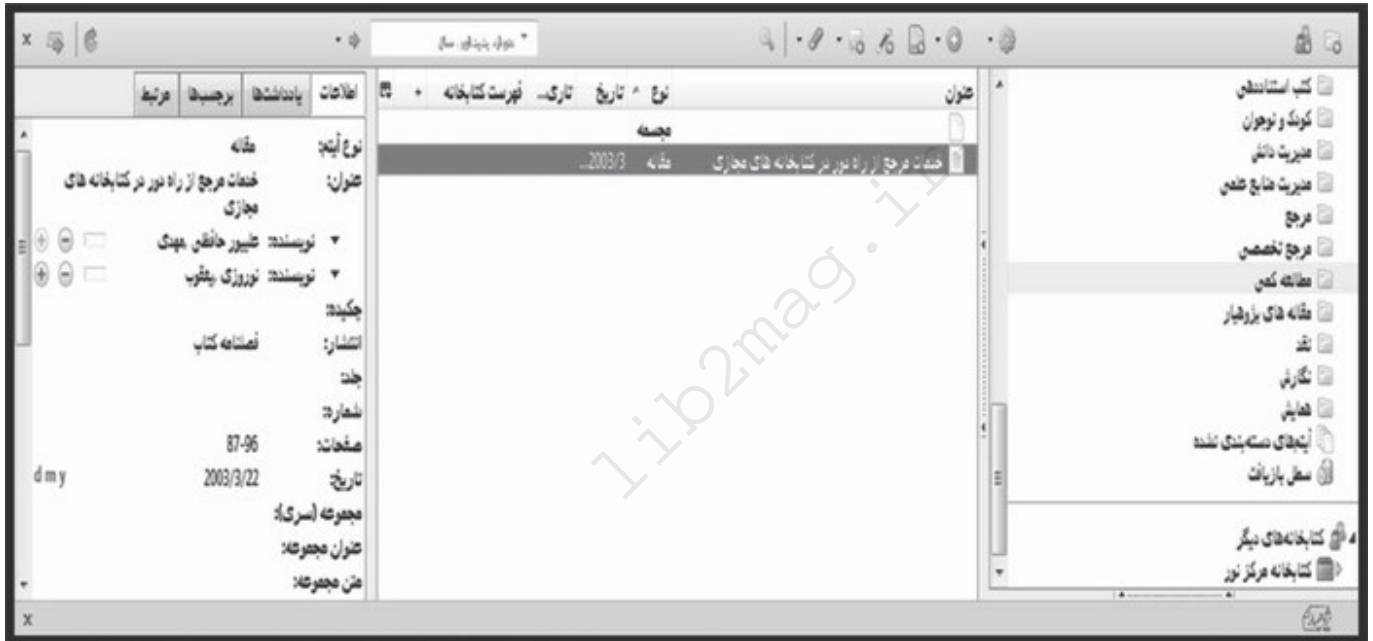
- ذخیره عناوین و آیتم‌های مختلف با شناسه مورد نیاز (مانند ISBN)
- گزارش گیری از مجموعه و کتابخانه به صورت RTF، PDF و HTML
- مکان‌یابی آیتم‌های ذخیره شده در پایگاه lib.ir
- امکان دسترسی به کتابخانه نور با بیش از ۴۳۰۰۰ کتاب در حوزه علوم اسلامی
- امکان دسترسی به فهرست‌ها و کتابخانه‌ها
- جستجوی خودکار فراداده PDF (نظیر نام نویسنده، عنوان و غیره)
- بازیابی آیتم‌های حذف شده و حذف آیتم‌های مهم
- قابلیت ذخیره کردن صفحه وب و یادداشت‌نگاری بر روی آن
- امکان پشتیبان‌گیری به صورت خودکار توسط نرم‌افزار

پژوهیار با مرورگر فایرفاکس کار می‌کند، این نرم‌افزار منابع را از پایگاه‌های کتابخانه‌ای، Scholar Google و وب‌بازیابی می‌کند. پژوهیار یک آیکن را در نوار آدرس مرورگر قرار می‌دهد، کاربر می‌تواند با کلیک کردن روی این آیکون، نشریه‌هایی که می‌خواهد به آن‌ها استناد کند را انتخاب کند، سپس پژوهیار اطلاعات فراداده‌ای را از یک Pdf یا از صفحات وب مربوط بیرون می‌کشد. کاربران همچنین می‌توانند یک پیشینه از مدارکی را که دانلود کرده‌اند نیز تهیه کنند.

از مزایای مهم این نرم‌افزار این است که با استفاده از دوره‌های آموزشی کوتاه کاربران می‌توانند به سرعت کار با سازماندهی استنادی را یاد بگیرند، در میان برچسب‌ها و دیگر زمینه‌ها جستجو کنند. با یک کلیک روی یک رکورد به فایل مربوطه دسترسی پیدا کنند و یا استناد ایجاد کنند.

روش استفاده از پژوهیار

بعد از دریافت نرم افزار از طریق پایگاه www.pajoohyar.ir و نصب آن، در گوشه سمت راست مرورگر موزیلا فایرفاکس، علامت پژوهیار ظاهر می شود. به این ترتیب، نرم افزار به صورت افزونه ای (in-Plug) برای مرورگر موزیلا فایرفاکس نصب می شود. با کلیک روی این علامت، قاب پژوهیار در نیمه پایینی صفحه نمایان می شود که این قاب شامل سه ستون اطلاعاتی است (شکل ۱)

شکل (۱): قاب پژوهیار

- ستون یک: در ستون یک، کتابخانه و دسته بندی الفبایی مجموعه های ایجاد شده توسط پژوهشگر، نمایش داده می شود. همچنین برچسب هایی که به هر آیتم اختصاص داده شده نیز، در این قسمت قابل مشاهده است. گفتنی است، می توان آیتم ها را بر اساس برچسب ها جستجو نمود.
- ستون دو: در این ستون، اطلاعات مربوط به مجموعه ها و آیتم های موجود در آن ها نمایش داده می شود. با انتخاب هر مجموعه یا زیرمجموعه ایجاد شده در ستون یک، رکوردهای موجود در آن قسمت در این ستون یا در ستون میانی نمایان می شود.
- ستون سه: در این ستون، اطلاعات و جزئیات یک رکورد خاص که در ستون دو انتخاب شده نمایش داده می شود. چهار برگه در بالای این ستون وجود دارد که پژوهشگر با کلیک بر روی آن ها به قابلیت های مختلفی دسترسی پیدا خواهد کرد. این برگه ها عبارتند از:

– **برگه اطلاعات:** در برگه اطلاعات، اطلاعات مربوط به آیتم انتخاب شده نشان داده می شود. این اطلاعات، از طریق نماد «+» و «-» قابل تغییر و ویرایش است.

– **برگه یادداشت ها:** در برگه یادداشت ها می توان از طریق محیط واژه پرداز بدون محدودیت حجم به آیتم انتخاب شده یادداشت اضافه کرد.

– **برگه برچسب ها:** در برگه برچسب ها می توان به آیتم انتخاب شده برچسب اضافه کرد.

– **برگه مرتبط:** با کلیک روی برگه مرتبط، می توان آیتم های انتخابی را با یکدیگر مرتبط کرد. به این منظور، با کلیک روی افزودن، ابتدا پنجره ای از مجموعه های ذخیره شده در کتابخانه پژوهیار نمایان می شود که می توان با انتخاب آن ها بین منابع ارتباط موضوعی برقرار کرد.

سنتاددهی در محیط واژه پرداز Word

بعد از نصب افزونه پژوهیار برای Word، یک نوار ابزار در محیط آن (شکل شماره ۲)، تحت عنوان برگه Pajoohyar ایجاد می‌شود که به کمک آن می‌توان از منابع موجود در کتابخانه پژوهیار به هنگام نوشتن مقاله استفاده کرد.

شکل (۲): برگه Pajoohyar در محیط واژه‌پرداز Word

قابلیت‌های استناددهی در محیط واژه‌پرداز Word با استفاده از پژوهیار، عبارت است از:

- ایجاد و ویرایش کتاب‌نامه در انتهای پژوهش؛
- امکان افزودن شیوه‌نامه‌های استناددهی بیشتر؛
- استناددهی به انواع منابع چاپی و الکترونیکی؛
- انتخاب شیوه‌نامه استنادی مورد نظر؛
- ساخت کتاب‌نامه از مجموعه‌های ذخیره شده؛

دریافت و نصب نرم‌افزار پژوهیار از وب سایت رسمی نرم افزار به آدرس www.pajoohyar.ir امکان‌پذیر خواهد بود.

پانویس:

1. Reference Management Software
2. Endnote
3. Zotero
4. RefWorks

منابع

1. امتی، الهام. امتی، الهه. علی‌پور، اکرم (۱۳۹۳). سیستم‌های مدیریت استنادی مبتنی بر وب: کدامیک بهترین هستند؟ ماهنامه علم الکترونیک و کامپیوتر
2. پژوهیار: سازمان‌دهی و استناددهی منابع. بازیابی ۷ اردیبهشت ۱۳۹۵، از pajoohyar.ir
3. مجدآبادی فراهانی، زهره. (۱۳۸۴). شیوه مستندسازی منابع در متون علمی (قسمت اول). روان‌شناسان ایرانی، ۲(۱)، ۵۵-۵۸.
4. سلطانی‌نژاد، ا. معبودی، ه؛ و یزدان‌پور، ا. (۱۳۸۹). راهنمای کاربردی زوترو: ایجاد و ساماندهی کتابخانه دیجیتال شخصی آنلاین. تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ.
5. حسینی، سیدمهدی. پژوهیار، نخستین نرم‌افزار فارسی زبان مدیریت و استناددهی علمی و پژوهشی. فصلنامه رهاورد نور، شماره ۳۸، پیاپی ۵۵

نویسنده: ملیحه فخارطیسی

کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مسئول کتابخانه مرحوم علی‌اکبر عبداللہی شهرستان تربت حیدریه واقع در خراسان رضوی

مشخصات استناددهی به این مقاله

مجله ی کتابدار ۲.۰	نویسنده(ها):
آشنایی با نرم افزار پژوهیار	عنوان مقاله:
کتابدار ۲.۰ – (عنوان لاتین: i-Kitabdār 2.0)	عنوان مجله:
۲	دوره مجله (Vol):
۲	شماره مجله (Issue):
۱۳۹۵	سال (Year):
http://lib2mag.ir/4132	شناسه دیجیتال (DOI):
	لینک کوتاه:

lib2mag.ir